

УДК 78.03+782.1

DOI <https://doi.org/10.31723/2524-0447-2019-29-1.18>*Ду Вей*<https://orcid.org/0000-0003-3399-4278>

здобувач кафедри історії музики та музичної етнографії
Одеської національної музичної академії імені А. В. Нежданової
WeiduOd19@gmail.com

ПРОБЛЕМА ВОКАЛЬНОГО ІНТОНУВАННЯ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ОПЕРНОМУ ТА КАМЕРНО-ВОКАЛЬНОМУ МИСТЕЦТВІ

*Метою статті є дослідження феномену вокального інтонування та його впливу на оперне та камерно-вокальне мистецтво. Відзначається, що в процесі історичного розвитку оперного мистецтва розроблявся і постійно продовжував свій розвиток інтонаційно-смысловий стрій музичної вокальної драматургії, з основною опорою на можливість людського голосу, на виразний комплекс мовних інтонацій. **Методологія роботи** визначається єдністю історико-культурологічного, літературознавчого, психологічного, музикознавчого аналітичного і оперознавчого підходів, що створюють комплексний інтердисциплінарний базис дослідження. **Наукова новизна** полягає у тому, що суть інтонації розкривається як один з прадавніх і найприродніших способів передачі емоційного, смыслового і семантичного вмісту навколишнього світу за допомогою звучання мови, музики, різних форм обрядової діяльності, іншими словами, як головний смыслоутворюючий, зберігаючий й комунікативний зміст культурного феномену. **Висновки.** Життєздатність і затребуваність оперного мистецтва визначається тим, що воно народилося і продовжує розвиватися на перехресті різних видів мистецтва, з можливістю вкраплення всіляких стилістичних елементів, властивих іншим жанровим формам. В сучасному світі під «оперою» доводиться розуміти велику сферу музично-сценічних новацій, які деколи виходять далеко за рамки музичного театру. Філософсько-естетичні погляди сучасності, нові концептуальні рішення, техніка музичного письма – все це веде до значних змін оперного жанру. Класична опера, будучи дуже гнучкою синтетичною моделлю, вбирає в себе нові форми і види не лише музичного, але і кінематографічного, телевізійного мистецтва, риси масової популярної культури, що приводить до суттєвих модифікацій сталих традицій у оперному жанрі та до народження нових гібридних форм, які відповідають вимогам часу.*

Ключові слова: оперне мистецтво, музична інтонація, вокальне інтонування, емоційно-смысловий складник вербальної інтонації, музично-сценічна інтерпретація оперного твору.

Du Wei, Applicant of the Department of Music History and Musical Ethnography of the Odessa National A. V. Nezhdanova Academy of Music.

The problem of vocal intonation in the European opera and chamber vocal art

The purpose of the article is to study of the vocal intonation phenomenon and consideration of its influence on opera and chamber vocal art. It is noted that during the historical development of opera art the intonational and semantic system of musical vocal dramaturgy was developed and continued to develop, with the main reliance on the possibilities of the human voice, on the expressive complex of linguistic intonations. **The methodology** of the work is determined by the unity of historical, cultural, literary, psychological, musicological, analytical and operatic approaches that create a comprehensive interdisciplinary basis of research. **Scientific novelty** is that essence of intonation is revealed as one of the most ancient and most natural ways to convey the emotional, meaning and semantic content of the world through the sound of language, music, various forms of ceremonial activity, in other words, as the main meaning-forming, preserving and communicative sense of a cultural phenomenon. **Conclusions.** The vitality and relevance of opera art is determined by the fact that it was born and continues to develop at the crossroads of various art forms, with the possibility of interspersing various stylistic elements inherent in other genre forms. In the modern world, “opera” has to be understood as a vast area of musical and stage innovations, which sometimes go far beyond musical theater. Philosophical and aesthetic views of our time, new conceptual solutions, the technique of musical writing, all this leads to significant changes in the opera genre. The classical opera, being a very flexible synthetic model, absorbs new forms and types of not only musical art, but also cinematographic, television art, features of popular mass culture, leads to significant modifications of established traditions in the opera genre and to the birth of new hybrid forms corresponding to time requirements.

Key words: opera art, musical intonation, vocal intonation, emotional and semantic component of verbal intonation, musical and stage interpretation of the opera.

Ду Вей, соискатель кафедры истории музыки и музыкальной этнографии Одесской национальной музыкальной академии имени А. В. Неждановой.

Проблема вокального интонирования в европейском оперном и камерно-вокальном искусстве

Целью статьи является исследование феномена вокального интонирования и его влияния на оперное и камерно-вокальное искусство. Отмечается, что в ходе исторического развития оперного искусства разрабатывался и постоянно продолжал свое развитие интонационно-смысловой строй музыкальной вокальной драматургии, с основной опорой на возможности человеческого голоса, на выразительный комплекс речевых интонаций. **Методология** работы определяется единством историко-культурологического, литературоведческого, психологического, музыковедческого аналитического и опероведческого

підходів, створюючи комплексний інтердисциплінарний базис дослідження. **Научна новизна** заключається в тому, що суть інтонації розкривається як один із древніших і самих естественних способів передачі емоціонального, смислового і семантичного содержания оточуючого світа з допомогою звучання речі, музики, різних форм обрядової діяльності, то єсть як головний смислообразуючий, охоронительний і комунікативний смисл культурного феномена. **Висновки.** Жизнездатність і востребованність оперного мистецтва визначається тим, що воно народилося і продовжує розвиватися на перехресті різних видів мистецтва, з можливістю вкраплення різних стилістических елементів, притущих другим жанровим формам. В сучасному світі під «оперой» приходиться розуміти обширну область музикально-сценічесеских новацій, котрі порою виходять далеко за межі музикального театру. Філософсько-естетическіє погляди сучасності, нові концептуальні рішення, техніка музикального письма, все це веде до значительним змінам оперного жанру. Класическа опера, будучи дуже гнучкою синтетическою моделлю, вбирає в себе нові форми і види не тільки музикального мистецтва, но і кінематографічесеского, телевізійного мистецтва, риси масової популярної культури, приводить до суттєвним модифікаціям устоявшихся традицій в оперному жанрі і до народженню нових гібридних форм, відповідущих вимогам часу.

Ключеві слова: оперне мистецтво, музикальна інтонація, вокальне інтонирование, емоціонально-смислова складова вербальної інтонації, музикально-сценічесеска інтерпретація оперного вироблення.

Актуальність роботи. Опера – це абсолютно унікальний рід музично-драматичного твору, де під керівництвом музики об'єднані в єдине ціле слово, драматургія, акторська гра, режисерське мистецтво, балет і сценографія, художнє мистецтво (декорації, костюми). Цілісний музикально-вербально-сценічний комплекс, де провідне значення належить вокальній музиці, створює об'ємний емоційно-смисловий комплекс, який має найбільший вплив на емоційність, інтелект слухача, звертається до його минулого досвіду і бази знань.

Вся багатотомна історія формування і розвитку оперного мистецтва свідчить про чуйне відношення композиторів до словесної мови, бажання наблизити музичну інтонацію до емоційного складника вербального сенсу. Опера це абсолютно унікальний зразок музично-драматичного мистецтва, де за допомогою музики об'єднані в єдине ціле слово, драматургія, акторська гра, режисерське мистецтво, балет і сценографія, художнє мистецтво (декорації, костюми). В ході історичного

розвитку визначався, розроблявся і постійно продовжує свій розвиток інтонаційно-смісловий стрій музичної вокальної драматургії, з основною опорою на можливості людського голосу, на виразний комплекс музичних та вербальних інтонацій. Вся багатовікова історія формування і розвитку оперного мистецтва свідчить про чуйне відношення композиторів до словесної мови, бажання наблизити музичну інтонацію до емоційно-сміслового складника вербальної інтонації.

Метою статті є дослідження феномена вокального інтонування та розгляду його впливу на оперне мистецтво. Відзначається, що у ході історичного розвитку оперного мистецтва розроблявся і постійно продовжував свій розвиток інтонаційно-смісловий стрій музичної вокальної драматургії, з основною опорою на можливості людського голосу, на виразний комплекс мовних інтонацій. **Методологія роботи** визначається єдністю історико-культурологічного, літературознавчого, психологічного, музикознавчого аналітичного і оперознавчого підходів, що створюють комплексний інтердисциплінарний базис дослідження. **Наукова новизна** полягає у тому, що суть інтонації розкривається як один з прадавніх і найприродніших способів передачі емоційного, смислового і семантичного вмісту навколишнього світу за допомогою звучання мови, музики, різних форм обрядової діяльності, іншими словами, як головний смислоутворюючий, зберігаючий й комунікативний смисл культурного феномену.

Виклад основного матеріалу. Суть інтонації розкривається як один з прадавніх і найприродніших способів передачі емоційного, смислового і семантичного вмісту навколишнього світу за допомогою звучання мови, музики, різних форм обрядової діяльності, іншими словами, як головний смислоутворюючий, зберігаючий й комунікативний смисл культурного феномену. Відзначимо, що найбільш важливими для нас є проблеми музичної інтонації з включенням особливих пограничних типів звукоінтонування, а саме – різні звукові форми, що мають тонове звучання, характерні для тих або інших традиційних культур; власне процес формування (створення) наповненого певним сенсом, емоційно забарвленого звучання (окремого звуку або цілого інтонаційно-звукового комплексу). Взаємозв'язаність мовної та співацької інтонації здатна передати якнайтонші відтінки переживань, емоційних й психологічних станів героя музично-драматичного твору.

Різний стрій вокальних інтонацій в оперній драматургії розкриває індивідуальність кожного сценічного образу, передає особливості характеру і темпераменту, якими наділив їх автор літературного джерела і композитор.

Із зіткнення різних інтонаційних комплексів вишиковується система стосунків між дійовими особами оперного спектаклю, конфлікт і взаємодія різних сил драматичного ходу подій, народжується інтонаційна драматургія опери як музично-драматургічного цілого. При цьому важливим складником успіху втілення заданого автором залишається акторська обдарованість виконавця. Взірцевими представниками синтезу вокально-драматичних якостей у виконавській творчості є Федір Шаляпін, Марія Калласс, Пласидо Домінго, Тіто Гобі, Ірина Архипова, Соломія Крушельницька та багато інших. Деякі особливо вдало втілили певні оперні образи, як наприклад, образ Юродивого в опері М. Мусоргського «Борис Годунов» найяскравіше втілений Іваном Козловським, образ Ленського в опері П. Чайковського «Євгеній Онегін» – Сергієм Лемешевим, Сусаніна в опері М. Глінки «Іван Сусанін» – Максимом Михайловим, образ Отелло в однойменній опері Дж. Верді – Маріо дель Монако. Завдяки синтезу прекрасного голосу, вокальної техніки та драматичної гри означені співаки й співачки стали найвідомішими і популярнішими музикантами в світі.

Становлячи собою сутність музичальності, інтонація здатна виявити глибинну суть сприйняття людиною світу, який його оточує, усвідомлення своєї присутності в світі за допомогою звуків, тобто невербально висловити розуміння і бачення сенсу речей і явищ. За допомогою інтонації відбувається спілкування людини з природою і трансцендентним світом, здійснюється його емоційно-експресивне самовираження, виявляється колективний або індивідуальний початок, регіональні, етнічні, стильові особливості звукової культури.

Найбільшу значущість для теоретичного осмислення процесу інтонації зіграли дослідження у сфері психології, насамперед Л. Виготського, що обґрунтував фундаментальне для розуміння природи інтонації поняття «внутрішня мова»; інтонаційним аспектам музичного сприйняття присвячений ряд робіт Б. Асаф'єва, В. Медушевського, Є. Назайкинського, В. Холопової та інших.

Так, на думку Л.С. Виготського, внутрішня мова є організованою мовною послідовністю, що складається з ключових

слів (предикатив), які містять у собі квінтесенцію, саму суть інформації як модель, конспект майбутнього вислову і протікає в гранично короткий часовий проміжок. Слід особливо відзначити, що згідно з Л. Виготським, саме у внутрішній мові особовий сенс перетворюється на значення, тут вперше виявляються позначення елементів задуму, які розвертаються згодом у зв'язкову, наповнену загальнозрозумілими словесними знаками, граматично оформлену мову. Таким чином, внутрішня мова є результатом тривалого розвитку мовної свідомості [2].

Як відомо, поняття «інтонація» має латинське походження – від слова *intonare*, що означає «голосно виголошувати». Більшість дослідників услід за Б. Асаф'євим пов'язують інтонацію з «якістю осмисленої вимови» [1], а також «з виразністю тону мови, з її емоційно-експресивним забарвленням, з логічно-сисловою організацією інформації, а також з соціально-історичними, національними і жанровими її особливостями. За словом стоїть ще дуже багато чого, що розкриває справжній сенс вислову» [5]. Таким чином, інтонація виявляється найважливішим складником інформаційної цілісності, і розуміння інтонації можливе з урахуванням розгляду загального контексту культури. Можливості втілення думки в числі і в музиці аналізує О.Ф. Лосев у роботі «Музика як предмет логіки» [4], де вказує, що «це» (думка) втілюється через «інше» (мова, художні засоби).

Нематеріальна думка, що породжується вищою формою організації матерії – мозком, передається через матеріальні засоби вираження (жест, міміку, інтонацію, слово). Завдяки ним відбувається процес передачі думки; інтонація – складова частина процесу трансляції думки, що сприяє її передачі. Інтонація, з одного боку, пронизує саме мислення, виступаючи як його інтонованість; з іншого боку, вона є «іншим», тобто тим, що сприяє матеріалізації думки [5]. Діяльність людської психіки, за визначенням учених, володіє інтонуючою функцією, «яка полягає в позавербальній категоризації досвіду переживань і явищ зовнішнього і внутрішнього психічного життя суб'єкта, сім'ї, клану, роду і етносу, означаємих у мові інтонацій і розгорнутих інтонаційних форм, варіативно закріплених у різних культурах» [8], де під розгорнутими інтонаційними формами розуміють різні види мистецтва, народні обрядові традиції, які виражаються жестами, рухами,

танцями, піснями, «утворюють виразні самобутні явища, відтворюючи ціннісно-афектний досвід» [9]. Величезне значення для розвитку таких вищих психічних функцій, як музичне сприйняття, свідомість, творчість, мова, мислення, пам'ять, належить функції психіки людини, яка відповідає за інтонування («інтонуюча функція психіки»), також треба відмітити її особливу роль у формуванні розуміння природних і штучних мов, таких як мови поезії, музики, пластики, танцю, художніх образів тощо.

А. Торопова в своїх дослідженнях інтонуючої функції психіки людини дійшла висновку, що музична свідомість, музичальність, здатність оперування музичними знаками і символами під час сприйняття і породження музичних явищ виділяються в окремий шар, який розвивається на фоні первинного шару інтонуючої свідомості, яка є загальною основою для багатьох виразних форм мистецтв. Шлях розвитку інтонування такий: «суб'єктивна спонтанна інтонація, що маркірує переживання; культурно-зумовлена і відпрацьована в соціумі приблизна інтонація; фіксований музичний символ і його «знак» (закріплений в усному ритуалі або письмовій формі)» [9, с. 138]. А закріплена в культурі інтонація стає вищою психічною функцією – музичною свідомістю, яка має узагальнюючу функцію, що не прив'язує інтонаційні форми до таких, які їх породили. Під час слухання, виконання чи вивчення музики ми спираємось на відібрані та закріплені в пам'яті в процесі символізації інтонаційні форми, які дають нам змогу розрізнити жанр, стиль, епоху, приналежність її до певної культури.

Поняття «музична інтонація» стає одним із ключових в сучасному музикознавстві як наукове поняття, здатне виразити суть музичної виразності, природу музикального впливу, специфіку музики як виду мистецтва. Як вже згадувалося вище, її відкриття і наукове обґрунтування практично повністю належить Б. Асаф'єву. Примітно, що в західноєвропейському музикознавстві під словом «інтонація» (лат. *intonatio*, нім., англ. *Intonation*, італ. *intonazione*) розумілося щось абсолютно інше, а саме так визначали вступну частину до грегорианських співів, яка була покликана налаштувати на певну висоту ладу [10].

На думку Б. Асаф'єва, саме виконавська інтонація дає можливість зробити унікальним кожне виконання, подібно

до мовної інтонації в акторському сценічному мистецтві. Зіставляючи звучання схвильованої мови людини і музики, що передає сум'яття і схвильованість, можна відзначити, що схвильована мова відрізняється швидким темпом, безперервністю, наявністю невеликих пауз, акцентів, підвищенням висоти, що характерно і для музичного звучання. Музика, що передає подібний стан, відрізняється відсутністю пауз або наявністю короткого паузування, швидким темпом, акцентуванням окремих звуків або акцентним виділенням цілих побудов. Подібні зіставлення застосовні і до скорботної, і до радісної, тріумфуючої мови і музики, що украй важливе для розуміння суті вокальної інтонації.

Важно відзначити, що інтонація розуміється Б.В. Асаф'євим у двох значеннях, де перше (або «зерно-інтонація») з'являється як найменша виразно-смилова частка, «клітинка» образу (прикладом можуть служити сталі уявлення про інтонацію малої секунди з акцентом на першому звуці, яка сприймається як вираження зітхання, плачу, або інтонація висхідної кварта з акцентом на другому звуці, що передає активний початок). У другому своєму значенні інтонація з'являється як інтонація, рівна протяжності музичного твору, тобто під час створення музики композитором, так само як і при її виконанні або слуханні, відбувається процес інтонації усередині себе (композитор, виконавець) або «на пам'ять», наспівуючи або наігруючи те, що залишило враження (виконавець, слухач) [1].

Таким чином, інтонація, за Асаф'євим, зв'язує все те, що відбувається в музиці: творчість, виконання, слухання. Вона ж зв'язує музику і із словесною мовою людини, і із словесними мистецтвами (поезією, літературою, театром), часто уточнюючи, коментуючи, розкриваючи справжній сенс, закладений в словах, що надзвичайно важливо для виконавця-вокаліста.

Важко переоцінити роль оркестру в оперному спектаклі – він підтримує вокальні партії солістів, коментує, узагальнює, акцентує окремі моменти дії, описує обстановку, в якій відбувається дія, природні явища, емоційно-психологічний фон подій, що відбуваються, а також створює драматургічний контрапункт до театральної дії і літературного тексту. Розвинений інструментальний супровід розширює і збагачує можливості тлумачення засобами чистої музики драматичної дії в оперному творі, дає можливість як найповнішого розкриття вмісту

вчинків й характеристики дійових осіб. «Часто оркестр доказує, довершує ситуацію, доводячи її до найвищої точки драматичної напруги» [3]. Оркестрові картини, безумовно, служать одним з чинників створення цілісної, закінченої оперної форми, а також вони можуть виконуватися окремими номерами в концертних програмах.

Виходячи з того, що оперна форма має можливість безконачного числа всіляких варіантів співвідношення різних елементів усередині жанру, можна побачити, що це дає практично повну свободу творчої фантазії композитора і залежить від загальних естетичних тенденцій, пануючих у певну епоху, а також від конкретних творчих завдань, що вирішуються композитором в даному творі. Тому в опері можуть мати місце різні співвідношення елементів, її складників. Тобто може переважати вокальний елемент за підлеглої ролі оркестру. Може, навпаки, переважати інструментальна драматургія і домінувати над вокальними партіями. Є опери, побудовані на чергуванні вокальних форм, таких як арія, аріозо, каватина, різні види ансамблів, хори, і опери переважно речитативного складу, з наскрізним розвитком дії без дроблення на окремі номери, опери з переважанням сольного початку і опери з розвиненими ансамблями або хорами. Ще одним важливим компонентом оперного жанру є театральна драматургія, яка також існує за своїми законами. Основним компонентом, що відрізняє оперу від драматичного спектаклю, є, безумовно, музика. Функція музики в театральній постановці полягає в підлеглості дії, має службовий, прикладний характер, в опері «вона стає основним носієм і рушійною силою дії» [3]. Щоб відбувся цілісний оперний спектакль, необхідно мати музично-драматичний задум, що послідовно розвивається. Якщо він відсутній, а музика лише супроводжує, ілюструє словесний текст і події, що відбуваються на сцені, то оперна форма розпадається, і специфіка опери як особливого роду музично-драматичного мистецтва втрачається.

Висновки. Думається, що життєздатність і зажадалість оперного мистецтва визначається тим, що воно народилося і продовжує розвиватися на перехресті різних видів мистецтва, з можливістю вкраплення всіляких стилістичних елементів, властивих іншим жанровим формам. У сучасному світі під «оперою» доводиться розуміти велику сферу музично-сценічних новацій, які деколи виходять далеко за рамки

музичного театру. Філософсько-естетичні погляди сучасності, нові концептуальні рішення, техніка музичного письма – все це веде до значних змін оперного жанру. Класична опера, будучи дуже гнучкою синтетичною моделлю, вбирає в себе нові форми і види не лише музичного мистецтва, але і кінематографічного, телевізійного мистецтва, риси масової популярної культури, що приводить до суттєвих модифікувань сталих традицій у оперному жанрі та до народження нових гібридних форм, які відповідають вимогам часу. Попри таку пластичність і мінливість, цю жанрову форму від розчинення в різних формах і видах музичного мистецтва утримує дуже стійкий канон, класичні традиції. Підводячи підсумок вищезазначеному, можна сказати, що оперою в точному сенсі можуть бути визнані твори лише тоді, коли драматургія спектаклю знаходить цілісне музичне втілення.

Відомий режисер і вчитель Р. Товстоногов вивів формулу, яка пояснює суть конфліктної драматургії і доводить, що рушійною силою будь-якого спектаклю є дія: «Дія – єдиний цілеспрямований психофізичний процес, де дійова особа, прагнучи до досягнення поставленої мети, свідомо вступає в боротьбу з протидією інших осіб, що протистоять йому, і з об'єктивними обставинами, що виникають таким чином» та «Дія – єдиний психофізичний процес досягнення мети в боротьбі з пропонованими обставинами малого круга, яким-небудь чином вираженими в часі і просторі» [7].

Музичному мистецтву В. Соловйов відводив одне з перших місць, називав його «магічним», бо через нього прориваються глибокі внутрішні становища, «що пов'язують нас із справжньою суттю речей і з нетутешнім світом, <...> прориваючись крізь всякі умовності і матеріальні обмеження, знаходять собі пряме і повне вираження в прекрасних звуках і словах» [6, 84]. З огляду на це твори, в яких робиться спроба наблизитись до духовних ідеалів через досягнення певної одухотвореності фізичного плану буття, можуть вважатися взірцями високодуховного мистецтва, які не тільки підіймають релігійно-етичну тематику, а й наближують нас до Ідеалу, а в самому загальному сенсі – до Абсолюту.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Асафьев Б. Музыкальная форма как процесс. Кн.1. 2. Ленинград : Музыка, 1971. 376 с.

2. Выготский Л.С. Психология искусства. Ростов на Дону, 1998. 480 с.
3. Гозенпуд А.А. Оперный словарь. Москва, Ленинград : Музыка, 1965. 480 с.
4. Лосев А.Ф. Музыка как предмет логики. Москва : Академический проект, 2012. 205 с.
5. Радионова Т. Интонация и ее общеэстетическое значение (к постановке проблемы «интонация как категория эстетики»). *Интонология*. Вып. 11. Москва, 2006. URL: <http://independent-academy.net/science/tetradi/11/radionova2.html>.
6. Соловьев В. Общий смысл искусства. Философия искусства и литературная критика. Москва : Искусство, 1991. 701 с.
7. Товстоногов Г.А. Зеркало сцены. Кн. 1 : О профессии режиссера. Ленинград : Искусство, 1980. 303 с.
8. Торопова А.В. Интонирующая функция психики в генезисе музыкального сознания. *Развитие личности*. 2011. № 3. С. 40–61.
9. Торопова А.В. Феномен интонирования как знаковая функция. *Развитие личности. Теории и исследования. Личность в контексте культуры*. № 1. 2012. С. 136–151.
10. Холопова В.Н. Теория музыки: мелодика, ритмика, фактура, тематизм. Санкт-Петербург : Лань, 2002. 368 с.

REFERENCES

1. Asafiev, B. (1971) Musical form as a process. Book 1-2. Leningrad : Music. [in Russian].
2. Vygotsky, L. (1998) Psychology of art. Rostov in/Dons. [in Russian].
3. Gosenpud, A. (1965) Opera Dictionary. Moscow, Leningrad : Music. [in Russian].
4. Losev, A. (2012) Music as a subject of logic. Moscow : Academic project. [in Russian].
5. Radionova, T. (2006) Intonation and its general aesthetic significance (to the formulation of the problem “intonation as a category of aesthetics”). *Intonology*. Vol. 11. M. URL: <http://independent-academy.net/science/tetradi/11/radionova2.html> [in Russian].
6. Soloviev, V. (1980) The general meaning of art. Philosophy of art and literary criticism. Moscow : Art [in Russian].
7. Tovstonogov, G. (1980) Mirror scene. Prince 1: About the director's profession. Leningrad : Art. [in Russian].
8. Toropova, A. (2011) Intoning function of the psyche in the genesis of musical consciousness. *Personal development*. No 3. P. 40–61. [in Russian].
9. Toropova, A. (2012) The phenomenon of intonation as a sign function. *Personal development. Theories and research. Personality in the context of culture*. No. 1. С. 136–151. [in Russian].
10. Kholopova, V. (2002) Theory of music: melodics, rhythm, texture, thematism. St. Petersburg: Doe. [in Russian].

Стаття надійшла до редакції 10.07.2019